

MODERN INTERPRETATION OF POLITICAL CONFLICTS

Sharofiddin Khasanov

Doctor of Philosophy (PhD), Associate Professor, Deputy Head of the Faculty of Administrative and Organizational Activities
Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan
Tashkent, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: Political activity, political conflicts, political conflict, negotiations, globalization, ideas, human rights, resources, values, political interests.

Abstract: The article analyzes the modern interpretation of political conflicts and approaches to conflicts, political processes taking place in the world, and political forecasts, as well as their aspects.

Received: 30.12.24

Accepted: 01.01.25

Published: 03.01.25

SIYOSIY ZIDDIYATLARNING ZAMONAVIY TALQINI

Sharofiddin Hasanov

falsafa doktori (PhD), dosent, Ma'muriy-tashkiliy faoliyati fakulteti boshlig'i o'rinbosari
O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi Akademiyasi
Toshkent, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: Siyosiy faoliyat, siyosiy ziddiyatlar, siyosiy to'qnashuv, muzokaralar, globallashuv, fikrlar, inson huquqlari, resurslar, qadriyatlar, siyosiy manfaatlar.

Annotatsiya: Maqolada siyosiy ziddiyatlarning zamonaviy talqini hamda ziddiyatlarga oid yondashuvlar, dunyoda kechayotgan siyosiy jarayonlar, siyosiy prognozlar ularni jihatlarini tahlil qilingan.

СОВРЕМЕННАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ПОЛИТИЧЕСКИХ КОНФЛИКТОВ

Шарофиддин Хасанов

доктор философских наук (PhD), доцент, заместитель заведующего факультетом административно-организационной деятельности
Академия МВД Республики Узбекистан
Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: Политическая деятельность, политические конфликты, современные политический конфликт, переговоры,

Аннотация: В статье анализируются современные интерпретации политического конфликта и подходы к

глобализация, мнения, права человека, конфликтам, политические процессы в ресурсы, ценности, политические мире, политические прогнозы и их аспекты. интересы.

KIRISH

Har bir jamiyatda siyosiy ziddiyatlarni o'rganish masalasi bir qator amaliy muammolarni hal qilishni taqozo etadi. Shaxsning jamiyatdagi mavjud talablar bilan bog'liq holda turmush kechirishi ko'pdan ko'p ziddiyatlarni ham o'z ichiga oladiki, ular inson hayotining mazmunini tashkil etadi. Siyosiy faoliyat va munosabat sub'ektlari ulardan tubdan farq qiladi. Siyosatda, odamlar harakatini baholashning mumkin, ma'naviyatdan keskin farq qiluvchi qadriyatlar va qirralari amal qiladi v.h. Aytilgan fikrlar siyosiy munosabatlarni umuman, va xususan ziddiyatlarni bir ma'noli ta'riflash mushkulligini asoslaydi. Nemis huquqshunosi va politologi Karl Shmitd (1888-1985 yillar) "siyosit" tushunchasini "do'st"- "dushman" qarama-qarshiligi doirasida talqin etadi. Siyosat uchun sub'ektni "do'st-dushman" qatori bo'yicha amaliy namoyon bo'lishi manbai eventual (lat. eventus-hodisa; ma'lum bir vaziyatda ro'y berishi mumkin bo'lgan) ziddiyat bo'lib, u favqulotda vaziyatlarda ro'y berishi mumkin. "Do'st-dushman" qarama-qarshiligi o'z tabiatiga ko'ra qonga yoki ma'naviyatga emas, balki kundalik amaliyotga tegishli. Xalqlar "do'st-dushman" qarama-qarshiligi asosida birlashadilar va bu qarama-qarshilik K. Shmitd fikricha, "bugungi kunda mavjud va har bir xalqqa real imkoniyat sifatida berilgan".[1.C126]

Nemis olimi faqat qisman haq: siyosiy ziddiyatda uning eng keskin ko'rinishlarida sub'ektlar o'zini "do'st-dushman" sifatida ajratadilar. Ammo siyosatning ijtimoiy vazifasi-odamlar hamjamiyatini boshqarish, uning manfaatlarini kelishtirish va ifodalash, ularning shakllanishi, himoyasi va amalga oshishi vositasi bo'lib xizmat qilishdir. Siyosiy manfaatlar qarama-qarshiligining vujudga kelishi-qonuniy, tabiiy xodisadir, garchand har qanday yirik guruh siyosiy faoliyat sub'ekti sifatida chiqar ekan o'z manfaatlarini umumiy manfaatlar sifatida taqdim etishga intiladi. Shu intilishning o'zida ziddiyat yashiringan, negaki siyosiy jarayonda ishtirok etuvchi boshqa guruhlar o'z manfaatlari ustunligiga da'vo qilishlari mumkin.

TADQIQOTNING ASOSIY NATIJALARI

Siyosiy ziddiyat - qandaydir mavhum sub'ektlar to'qnashuvi emas, balki amalda mavjud ijtimoiy kuchlar kurashidir va u yetakchilar, elitalar, tashkilotlar, partiyalar va odamlarning boshqa ittifoqlari va uyushmalari timsolida namoyon bo'ladi. Siyosiy ziddiyat bu - hokimlik munosabatlari tizimidagi o'rni va roliga ko'ra qarama-qarshi siyosiy manfaatlar, qadriyatlar, qarashlar, maqsadga ega sub'ektlarning kurashidir.[2.C 354] Siyosiy ziddiyat tushunchasi davlat hokimiyati institutlarida va boshqaruvda ta'sirga ega bo'lish, ijtimoiy – siyosiy ahamiyatga ega qarorlarni qabul qilishda ishtirok etish, manbalarni va resurslarni taqsimlashda qatnashish, o'z manfaatlari yakka hokimligi va ularni umumiy deb qabul qilish mumkin.

Umuman olganda siyosiy ziddiyat o‘zaro hukmron vakolat yoki resurslar ustidan bahslashuvchi ikki va undan ortiq tomonlarning (shaxslar, guruhlar, davlatlar) raqobatona hamkorligi shakli (natijasi) sifatida namoyon bo‘ladi. Ziddiyat – siyosiy sub’ektlarning ehtimoliy hamkorlik shakllaridan biri. Biroq, kishilarning o‘z maqomlaridan qoniqmasligini muntazam ravishda tug‘dirib turuvchi, qarashlardagi tafovutlar va yondoshuvlarning mos kelmasligi tufayli jamiyatda yuzaga keluvchi xilma-xillik ziddiyatlik holatni yuzaga keltiradi.

Ziddiyatlar natijasida muayyan sub’ektlar (institutlar) boshqa kuchlar bilan raqobatga kirishib, boshqa kuchlar bilan siyosiy koalitsiyalar, ittifoqlar, bitmlar tuzish orqali hamkorlik o‘rnatishga harakat qiladilar. Shu bois, siyosiy ziddiyatlar siyosiy o‘yin ishtirokchilardan o‘z pozitsiyalarini aniq shakllantirishni talab qiladi. Bu esa butun siyosiy jarayonning samaradoriligi va tizimlilikiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

S.Lipset haqli ravishda ko‘rsatib o‘tganidek, “Demokratiyaning siyosiy institutlari nafaqat kelishuviga erishish, balki keskinlikni kuchaytirish va ziddiyatlarni oshirish vositasi sifatida ham qo‘llashi mumkin” .[3.C 354] .

Amalda odamlarning siyosiy hamjamiyati ularning o‘zaro ta’sirlari orqali shakllanib, ham hamkorlik, ham raqobatni nazarda tutadi.

Shu ma’noda ziddiyatlar jamiyat va hokimiyatga mavjud ziddiyatlar, qarama-qarshiliklar, mos kelmagan fuqarolar pozitsiyalari haqida ma’lum qilib, vaziyatni nazorat ostiga oluvchi faoliyatni rag‘batlantirishga, siyosiy jarayonlarda yuzaga kelgan asabiylikni bartaraf etishga undaydi. Shu bois, talabalar, hokimiyatdagi beqarorliklar va jamiyat dezintegratsiyasi ziddiyatlar yuzaga kelganligi uchun emas, balki mas’ullarning siyosiy qarama-qarshiliklarni bartaraf etishga qodir bo‘lmaganligi, yoki ushbu kolliziyalarni[4] rad etish sababli paydo bo‘lishini bilishlari zarur. Nemis olimi R.Darendorf: inson erkinligi va siyosiy tanlash erkinligi «boshqariluvchi ziddiyat dunyosidagina mavjud bo‘ladi», deb qayd etadi[5.107p]. Shu sababli ziddiyatlarni muntazam ravishda aniqlash va bartaraf etish jamiyat barqaror va rivojlanishining muhim sharti hisoblanadi.

Aytish mumkinki, siyosiy ziddiyatlarning faqat ayrimlarigina haqiqatan jamiyat uchun buzg‘unchi ahamiyat kasb etadi. Ziddiyatlarni aniqlash va bartaraf etish siyosiy tizim yaxlitligini samarali ushlab turish, markazga intiluvchi kuchlarni markazdan qochuvchi kuchlardan ustunligini saqlab turish imkoniyatini beradi.

Siyosiy ziddiyatlar manbalarini nazariyotchilar yo noijtimoiy yoki bo‘lmasa ijtimoiy omillarda ko‘radilar. Noijtimoiy omillarga bir turdagi hayvonlar orasidagi dushmanlik va inson agressivligi orasidagi o‘xshashlikka asoslanuvchi siyosiy keskinlik shakllarining turlicha talqini kiritiladi. Biroq, zamonaviy fanlar kishilar yuqori darajada aynan ziddiyatlarga mayli bor degan nazariyalarni tasdiqlamadilar.

Ijtimoiy ziddiyatning to'g'ri tushinilishi birinchi navbatda uning asosi bo'lgan ijtimoiy qarama-qarshilik mohiyatini anglashni talab qiladi.

Ijtimoiy omillarning yetakchi rolini tan olish siyosiy ziddiyatlar tabiatini aniq ochib beradi. Bunday ta'rifni berishda siyosiy konfrontatsiya asosida yotgan uch asosiy sabab ko'rsatiladi. Birinchi navbatda – bu siyosat sub'ektlari maqomlari, ularning belgilangan vazifalari va funksiyalari, hokimiyatdagi manfaat va ehtiyojlari, resurslarning yetishmasligi belgilab beruvchi ijtimoiy munosabatlarning turli shakllari va aspektlarini keltirish mumkin. Siyosiy ziddiyatlarning ushbu ob'ektiv manbalari hukmron qatlam va kontrelita, muayyan kuchlar manfaatlarini ifoda etuvchi va davlat budjeti qismi uchun kurash olib boradigan bosim ko'rsatuvchi turli guruhlar, shuningdek, hokimiyat tizimining barcha siyosiy sub'ektlari orasida yuzaga keladi.

Bunday turdagi ziddiyatlarning tashqi tangligini pasaytirish odatda, nisbatan oson kechadi. Biroq, turli shaklda siyosiy o'yinga jalb etilgan tomonlarning ziddiyatogen dispozitsiyasi manbalarini faqat islohotlar orqali bartaraf etish mumkin.

Siyosiy ziddiyatlarning ikkinchi asosiy manbaiga kishilarning (guruhlar va uyushmalar) asosiy qadriyatlar va siyosiy g'oyalar, tarixiy va dolzarb voqealarga baholar, shuningdek, siyosiy jarayonlardagi sub'ektiv ahamiyat kasb etuvchi boshqa tasavvurlardagi ziddiyatlarni kiritish mumkin. Bunday ziddiyatlar, odatda, jamiyatning yangi siyosiy tizimi shakllanayotgan, ijtimoiy inqirozdan chiqish yo'llari izlanayotgan, davlatchilikni isloh qilish yo'llari borasida turlicha fikrlar to'qnashuvchi mamlakatlarda yuzaga keladi. Bunday ziddiyatlarni hal etishda murosaga kelish g'oyatda murakkab.

Siyosiy fanlarda siyosiy ziddiyatlarning uchinchi asosiy manbasiga ijtimoiy va siyosiy tizimlarda o'z o'rnini anglashga ko'mak beruvchi, ijtimoiy, etnik, diniy va boshqa umumiylik va uyushmalarga fuqarolarning mansubligi qaraladi. Ziddiyatlarning bunday turi, birinchi navbatda, kishilar o'zlarini yangi davlat fuqarolari sifatida anglab yetishlarida, hokimiyat bilan munosabatlarda o'zlariga yot bo'lgan noan'anaviy me'yorlarga ko'nikishlari lozim bo'lgan beqaror jamiyatlarga xos.

XX asrdagi siyosiy ziddiyatlarni tadqiq etuvchilarning qarashlari ikki qarama-qarshi tomonga bo'linadi. Ulardan birining fikriga ko'ra, ijtimoiy tizim muvozanatni saqlashga intiladi. Bundan kelib chiqadiki, siyosiy ziddiyat vaqtinchalik va ko'chuvchanlik xarakteriga ega. Ushbu fikrga Chikago maktab vakillari R.Park va E.Burgess ham qo'shildi. Ular siyosiy ziddiyatni raqobat, moslashish, assimilyatsiya bilan bir qatorda ijtimoiy o'zaro munosabat shakli sifatida ko'rib chiqdilar[6.1040p].

Siyosiy ziddiyatlarning sabablarini bilgan holda odamlar ijtimoiy aloqalarni kuchaytiradi, bir-biriga moslashadi, ular ziddiyatlarni emas, balki ijtimoiy munosabatlarning boshqa turlarini afzal ko'radigan guruhlariga birlashadilar. Shunday qilib, siyosiy ziddiyat, R.Park va E.Burgess

fikricha, ijtimoiy muvozanatga erishish shaklidir, jamiyat esa, aksariyat hollarda, ziddiyat yuzaga kelmaydigan holatda bo'ladi.

Boshqa bir tomon ziddiyat jamiyatning odatiy holati va kamdan-kam hollarda muvozanat holatida ekanligini ta'kidlaydi. Jamiyatning ziddiyatli modelini L.Kozer va R.Darendorf taqdim etadi. Siyosiy ziddiyat - bu shaxslar va ijtimoiy guruhlarining hokimiyatga intilishining, maqomning o'zgarishi, daromadni qayta taqsimlash va qadriyatlarning qayta baholanishi ifodasidir[7.C295].

Siyosiy ziddiyat nafaqat har bir jamiyatga immanent tegishli bo'ladi, balki u muayyan ijtimoiy funksiyalarni bajaradi. Siyosiy ziddiyat ijtimoiy tizimning inqiroziga yo'l qo'ymaydi, yangi shakllar - innovatsiyalarga yo'l ochadi[8.C295]. Ziddiyatlar shaxslar va ijtimoiy guruhlar manbaalariga va ijtimoiy tuzilmadagi joylashgan o'rinlariga ma'lum talablar qo'yganligi sababli yuzaga keladi. Turli xil jamiyatlarda ziddiyatlar kechishining tabiati turlichadir. Muammolar ochiq hal etiladigan va rivojlanishning alternativ dasturlari mavjud bo'lgan ochiq jamiyatlarda ziddiyatlar yengil kechmoqda.

Bunday jamiyat o'zining ochiqligi, plyuralizmi bilan ijtimoiy portlashlardan himoyalangan bo'ladi. Yopiq jamiyatlarda siyosiy ziddiyat bexosdan davom etadi, asta-sekin tanqidiy massani to'playdi va inqilobiy portlashlar orqali namoyon bo'ladi.

Ko'plab G'arb mamlakatlarida ijtimoiy sheriklik g'oyasi va siyosati, asosan, mehnat huquqi me'yorlari orqali huquqiy jihatdan mustahkamlab qo'yildi. Ijtimoiy sheriklik ijtimoiy hodisa sifatida XIX asrning ikkinchi yarmida vujudga keldi, bunda industrilashtirishning rivojlanishi natijasida yollanma ishchilar armiyasining o'sishi kuzatildi, burjua jamiyatida sinfiy ziddiyatlar kuchaydi. Bu davrda dunyoning qator mamlakatlarida siyosiy partiyalar, ishchi klublari, manfaatlar (bosim) guruhlari, kasbiy va deputatlik birlashmalari vujudga keldi.

Siyosiy jarayonlarda kechayotgan o'zgarishlar xususiyatlari, boshqaruv tizimi evolyusiyasi sur'ati va yo'nalishlari ustun bo'lgan siyosiy ziddiyatlar turiga bevosita bog'liq. Siyosiy fanlarda ziddiyatlarni quyidagi asoslarbo'yicha tasniflashtirish qabul qilingan:

namoyon bo'lish sohasi va nuqtai nazaridan. Bunda asosan turli inqiroz va qarama qarshiliklarning qator ko'rinishlariga ajratiladigan tashqi va ichki siyosiy ziddiyatlar ko'rsatiladi. Masalan, xalqaro ziddiyatlar orasida quyidagi turlar – bir davlatning ikkinchi davlatga nisbatan raqib kurashishga qaraganda yon bosishi umidida talab va da'volarni ilgari suruvchi «urush arafasida muvozanatlash» (D. Dalles); yuzaga kelgan vaziyatdan foydalangan holda dushmanga nisbatan nomuvofiq talablarni ilgari surish orqali ehtimoldagi dushmanga qarshi ig'vogarona faoliyatini amalga oshirishni nazarda tutuvchi «dushmanlikni oqlash» (R. Lebou).

Siyosiy ziddiyatlarning o'ziga xosligi shundaki, unda siyosiy kuchlar jamiyat yoki xalqaro maydonda siyosiy ta'sir uchun kurash olib boradilar. Umuman, siyosiy ziddiyatlarni ichki siyosiy

va tashqi siyosiy (davlatlararo) turlari farqlanadi. Davlat va jamiyatdagi siyosiy hayotning mohiyati shundaki, unda o'zining siyosiy manfaatlarini amalga oshirishga kurashuvchi kishilar (sinflar, siyosiy guruhlar, partiyalar, milliy va diniy tashkilotlar, h.k.) kurashadilar. Jamiyatning siyosiy hayoti o'zida ma'lum bir siyosiy kuchlarni manfaatlarini himoya qilishga, mustahkamlashga va erishilgan natijalarni himoya qilishga, rivojlantirishga, siyosiy muvozanatni ta'minlashga qaratilgan hokimiyatli munosabatlardan iborat bo'ladi.

Ziddiyatlar doirasini tadqiq etish chog'ida qaysidir turga manub bo'lgan ziddiyatlarni yana bir-biridan farq qiluvchi (ba'zan esa bir-birini to'ldiruvchi) klassifikatsiyalarga ajratish mumkin.[9.C57] Shulardan millatlararo ziddiyatlarga taaluqli bo'lgan ayrim qarashlarini keltirib o'tmoqchimiz:

Boshqarilishi qiyin bo'lgan his-hayajonli ziddiyatlar. Gap qirg'in va to'polonlar tusidagi ziddiyatlar haqida bormoqda. Bunday ziddiyatlar uchun tartibsiz holatlar "tashabbuskor" lari maqsadlarining ba'zi hollarda noaniqligi va boshqalar u yoqda tursin "tashabbuskor"lar uchun ham sodir bo'layotgan voqealarning o'zlari kutmagan darajadagi oqibatlari xarakterlidir. Bunday ziddiyatlarda tashqi omillar ko'pincha harakatlantiruvchi kuch sifatida namoyon bo'ladi. Biroq ular ziddiyat sodir bo'layotgan joyda qatnashmasdan tashqi sub'ektligicha qolaveradi.

Mafkuraviy dasturlarga oid ziddiyatlar. Bunday ziddiyatlar muayyan tarixiy sharoitga ega bo'lgan siyosiy, milliy va diniy harakatlarning amaliy faoliyatlari bilan bog'liq. Odatda ma'lum bir davlat yoki mintaqadagi milliy talablar stixiyali tarzda emas, balki ijobiymi yoki salbiy, bo'lishidan qat'iy nazar muayyan mafkuraviy asoslardan keyin shakllanadi. Shuning uchun mafkuraviy xarakterdagi bunday ziddiyatlar muddati ko'pincha uzoq muddatgacha keskin tarzda davom etadi. O'sha keskinliklarning orqasida ma'muriy-xududiy bo'linishiga oid tortishuvga, davlat yoki ma'muriy maqomini olish masalasi va shu kabi muammolar turadi. Uzoq vaqtlardan beri davom etib kelinayotgan kurdlar, Kashmir, Yaqin Sharqdagi muammolar bunday ziddiyatlarga misol bo'la oladi.

Siyosiy institutlar tizimidagi ziddiyatlar. Noaniq chegarlar, davlat hokimiyati organlari o'rtasidagi munosabatlarda, shuningdek, siyosiy partiyalar va harakatlarning faoliyatida uchrab turadigan ziddiyatlar ushbu ziddiyatlar qamroviga kiradi.

Mazkur bo'lim oxirida yana bir bor ta'kidlashni lozim topdikki, ziddiyatlar tipologiyasi bir qarashda umumiy xulosalardek ko'rinadi. Negaki ma'lum bir ziddiyatning bir vaqtning o'zida bir nechta tiplarga mansub bo'lishi tabiiy ekanligini unutmaslik kerakki, ziddiyatlarni tiplarga ajratishdan maqsad bu sodir bo'lib o'tgan yoki bo'layotgan voqea-hodisani tadqiq etishning boshlang'ich nuqtasini topishdan iboratdir. qolaversa, nazariy va amaliy jihatdan ziddiyatlar tipologiyasi o'rganish ziddiyatlarni bartaraf etishdagi boshlang'ich omil ekanligiga qarab uning yuzaga kelinishi, rivojlanib borishi va muxtasar holatidan baxs etishimiz mumkin.

Ziddiyatlarning yana bir qiziqarli tipologiyasini Igel univeriteti professori Robert Dalbergan. Uning fikricha ziddiyatlar quyidagicha bo‘linadi:

1) bipolyar (ikki tomonlama) va multipolyar (ko‘p tomonlama)-ziddiyatga kirishga tomonlar miqdoriga ko‘ra

2) kommulyativ va kesishuvchi-ziddiyat ishtirokchilari o‘xshashliklari va farqlaridan kelib chiqib

3) ishtirokchi qarama-qarshiligi darajasidan kelib chiqib qutublashuv yoki bo‘linib ketishiga olib boruvchi ziddiyatlar

Inobatga olishlari zarurki, u yoki bu xususiyatlarga ega bo‘lgan ziddiyatlar muayyan siyosiy jarayonlarda turlicha, masalan ayrim hollarda musobaqalashish va hamkorlikdan tortib, to qarama qarshilik, murosasizlik, antagonistik shakllarida bo‘lishi mumkin.

Ziddiyatning yuzaga kelish bosqichi ziddiyatga moyil siyosiy sub’ektlar pozitsiyalari mos kelmaganda, qarama-qarshi tomonlar orasida muayyan bahs va raqobat predmetini ifoda etuvchi keskinlik muhiti paydo bo‘lgan taqdirda yuzaga keladi.

Ziddiyat yo‘nalishini nazorat qilishga uringan sub’ektning asosiy vazifasi uning asosiy sabablarini, ya’ni ishtirokchilarning asl maqsadlarini ochishdan iborat. Buning murakkab tomonlaridan biri – har bir tomonning raqib tomonga nisbatan bo‘lgan asosiy sabablarini sir tutishi, yashirishga intilishi bilan belgilanadi. Ziddiyatogen munosabatlarining asosiy sabablarini izlash mobaynida boshqarish sub’ekti voqealar boshlanishiga turtki bo‘luvchi sababdan ajrata olishi lozim.

Vaziyatning dastlabki baholanishidan hokimiyat organlari raqobatlashayotgan tomonlar prioritetini saqlashga urinishlari yoki biror bir tomonni qo‘llab quvvatlash orqali keskinlikni kamaytirish yohud yuksaltirishga «hissa» qo‘shishlari, ma’lum bo‘ladi. Biroq, har qanday vaziyatda ham hokimiyat raqobatlashayotgan tomonlar munosabatlarining me’yor va qoidalarini belgilab qo‘yishi orqali ziddiyatning institutsionallashishiga va bu orqali uni nazorat etishiga urinishi lozim bo‘ladi. Ziddiyatning institutsionallashishi nafaqat jamiyatning himoyalashiga va davlat xavfsizligining ta’minlanishiga, balki ayni paytning o‘zida ziddiyatning o‘z-o‘zidan tugashiga olib keladi.

Ziddiyatlarni bartaraf etishning strategik va taktik maqsadlarini belgilash orqali hokimiyat «texnik» jihatdan: jalb etilayotgan ekspert va analitiklar, hamda davlat boshqaruviga jalb etilayotgan mutaxassislarining yuksak malakali ekanligi; kommunikatsiyalar va joriy voqealar haqidagi xabarlarni tahlil qiluvchi markazlarning ishonchiligi, ularning moddiy jihatdan ta’minlanganligi; ziddiyatlarni boshqarishga jalb etilgan hokimiyatning turli qatlamlari va bosqichlari orasida aloqalarni yaxshilash; hokimiyat institutlari tizimini voqealarni samarali nazorat qilishiga moslashtirish; qat’iy ravishda kuch ishlatish mexanizmlari tayyorligini tekshirib

ko‘rish kabi tayyorgarlik ishlarini ko‘rishi lozim. Mazkur choralar majmui yuqori qatlam qo‘lida mujassamlashgan zaxiralarga mos kelishi, hamda hokimiyat imidjini, ya’ni aholi orasida ziddiyatlar ustidan davlat nazorat o‘rnatganligini ta’minlashi kerak bo‘ladi. Shuningdek, mutaxassislar tomonidan ziddiyatlarning bartaraf etish strategiyalari va uslublari bo‘yicha bir qator foydali maslahatlar berishadi. Ziddiyatlarni bartaraf etish ko‘p bosqichli jarayon bo‘lib, u o‘zida vaziyatni tahlili va bahosi, ziddiyatlarni bartaraf etish usulini tanlash, faoliyat rejasini shakllantirish, uni amalga oshirish, o‘zining faoliyatining samaradorligini baholash kabilarni qamrab oladi[10.C143].

Siyosiy ziddiyatni muvaffaqiyatli hal qilish uchun, birinchi navbatda, ziddiyatning sababini aniqlashimiz kerak: biz nima tufayli ziddiyatga bormoqdamiz. Chunki haqiqiy sabab va ziddiyatning namoyon bo‘lishi tubdan farq qilishi mumkin. Ikkinchidan, ziddiyatning har ikki tomoni nimani olishni xohlayotganini aniq bilishimiz kerak, chunki ba’zan odamlar uzoq vaqt nizolashadilar, uzoq vaqt bahslashadilar, va ma’lum bo‘ladiki ularning pozitsiyalari unchalik farq qilmaydi. Ular shunchaki bir-birlarini eshitmaydilar va shuning uchun dushmanniing maqsadlarini noto‘g‘ri talqin qiladilar. Uchinchidan, ziddiyatni hal qilish uchun ikkala tomon ham uni hal qilishni xohlashlari va kelishuvga erishishlari kerak. Ushbu uchta shart bajarilsa, ziddiyat sababi aniqlansa; nizolashayotgan tomonlarning har biri o‘zi xohlagan narsani, qarama-qarshi tomon nima istayotganini yaxshi bilsa; barcha raqiblar ziddiyatni hal qilish istagini bildirsalar, to‘rtinchi bosqich: uni qanday yechish yo‘llarini aniqlash qoladi. Agar dastlabki uchta shart bajarilsa, raqiblar haqiqatan ham muzokara qilishga tayyor bo‘ladilar. Agar ular kelishishga tayyor bo‘lsalar, ushbu yechimlarni topishlari mumkin.

XULOSA

Siyosiy ziddiyatni shaxslar, shaxslar guruhlar va umuman jamiyat o‘rtasidagi munosabatlardagi o‘zaro qarama-qarshiliklar rivojlanishining eng yuqori bosqichi deb belgilashimiz mumkin. Bu o‘zaro ta’sir sub’ektlarining bir-biriga qarama-qarshi manfaatli maqsadlari va yondashuvlarining mavjudligi bilan tavsiflash mumkin. Ziddiyat yashirin yoki oshkora namoyon bo‘lishi mumkin, lekin ular har doim ikki yoki undan ortiq tomonlar o‘rtasidagi murosaga va ba’zan hatto dialogning yo‘qligiga asoslanib yuzaga keladi. Siyosiy ziddiyatlarning sabablari va vazifalarini aniqlashning turli xil yondashuvlarini tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, ziddiyatli vaziyatni tahlil qilish uchun vaziyat sub’ektlarini, ularning xususiyatlarini, o‘zaro ta’sirini va munosabatlarini tasavvur qilishning yagona yondashuvi mavjud emas. Ziddiyatni yuzaga kelish va uni bartaraf etish modellari turli xil usullar va yondashuvlar doirasida qurilgan. Bular ichida tavsiflovchi, simulyatsiya, optimallashtirish va qaror qabul qilish kabi modellar mavjud bo‘lib, ammo, ular siyosiy ziddiyatlarni to‘liq bartaraf etishga yetarli hisoblanmaydi.

IQTIBOSLAR/ ЧОСКИ/ REFERENCES:

1. Шмитд К. Понятие политического. Вопросы социологии. М.1992 С126]
2. А. Я. Анцупов, А. И. Шипилов. Конфликтология М. 2003. стр.354
3. А. Я. Анцупов, А. И. Шипилов. Конфликтология М. 2003. стр.354
4. Коллизия (лот. collisio) – «қарама-қарши қарашлар, интилишлар ёки манфаатлар тўқнашуви» маъноларини англатади
5. Dahrendorf R. Life Changes: Approaches to Social and Political Theory. – Chicago: 1979. – 107 p.
6. Park, R. E. and Burgess, E. W. (1921) Introduction to the science of sociology. Chicago :The University of Chicago Press. xxi, 1040 p.
7. Козер Л. А. Функции социального конфликта / Пер. с англ. О. Назаровой; Под общ. ред. Л. Г. Иониной. — Москва: Дом интеллектуальной книги: Идея-пресс, 2000. — 295 с./Дарендорф Р. «Современный социальный конфликт. Очерк политики свободы»/Пер. с нем. Л. Ю. Пантиной.- Москва.: Росспэн, 2002.
8. Глухова А. В. Политические конфликты : основания, типология динамика (теретико-методологический анализ).М.,2000 С 57.
9. Ланцова С.Политическая конфликтология: Учебное пособие.СПб.:Питер, 2008 С 143